

เราสอนให้เด็กคิดเป็นแล้วหรือยัง

ชาติรี สำราญ*

1. ปัญหา

ถ้ามองการพัฒนาประเทศในปัจจุบันนี้แล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่า ประเทศไทยมุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ รัฐสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมท้องถิ่นกันมากขึ้น

ผลที่ตามมากับการเปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมนั้นแน่นอนที่สุดประชากรจำนวนหนึ่งจะต้องกลายเป็นคนว่างงาน เมื่อชาวชนบทซึ่งเป็นเกษตรกรว่างงาน เขาเหล่านั้นก็ต้องพยายามมุ่งเข้าสู่เมืองใหญ่มากขึ้น สังคมเมืองย่อมกลายเป็นสังคมแห่งการแข่งขันการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดเฉพาะตัวมีมากขึ้น นั่นคือจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คุณธรรม ค่านิยมและสิ่งแวดล้อม

ปักษิได้บ้านเราเป็นชุมชนใหญ่ชุมชนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองเกษตรกรรมสู่เมืองอุตสาหกรรมท้องถิ่น โรงงานมากมายสร้างขึ้นบนผืนนากว้างใหญ่ ป่าสวนหลายหมื่นไร่หายไปพร้อมกับมีโรงงานต่างๆ สร้างขึ้นมาแทน ชาวนาชาวไร่ ทั้งจอบ ทั้งไถ เดินทางไปขายแรงงานในโรงงาน

สภาพดังกล่าวข้างต้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เคยเอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลับกลายเป็นสังคมแก่งแย่ง แข่งขันและฉวยโอกาส

ครับ สังคมเปลี่ยนไป แต่หลักสูตรการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของประเทศยังเปลี่ยนแปลงไม่ทันสังคม ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2531:9) กล่าวว่า '....สิ่งใดอยู่ในหลักสูตร สิ่งนั้นจะต้องเป็นของเก่า จะใหม่ของใหม่ไม่ได้...'

2. ข้อพบเห็น

ท่ามกลางสังคมภายนอกโรงเรียนที่เปลี่ยนไปสู่สังคมการแก่งแย่งชิงดี เอารัดเอาเปรียบกันนั้น สังคมในโรงเรียนยังเป็นสังคมเอื้อยแฉะ ย่ำเท้าอยู่กับที่ ไม่ว่ากิจกรรมการสอนหรือผู้สอน ผู้เรียน ถ้าพูดให้ยาวไกลไปถึงระบบการคัดคนเข้าสู่มหาวิทยาลัย ก็ยังไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ยังคงคัดคนเก่งเอาไว้สอน ส่วนคนที่เรียนอ่อนปล่อยให้สังคมรับ ผิดชอบ

*อาจารย์ 3 ระดับ 9 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

สถาบันการศึกษายังไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิด ผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่ยังเห็นว่านักเรียนที่ประพฤติผิดกฎเกณฑ์ของสถาบัน คือ นักโทษประหาร กล่าวคือ ต้องไล่ออกจากสถานศึกษานั้น ครั้น แล้วเด็กเหล่านี้จะไปสู่นไหนดี

นักเรียนที่เรียนอ่อน มีเกรดการเรียนต่ำกว่าความคาดหวังของสถาบัน ต้องคัดออกไปเผชิญชีวิตของตนเอง ส่วนคนเก่งก็ตั้งหน้าตั้งตาแข่งขันเรียน เพื่อแย่งเกรดให้สูงไว้เพื่อความอยู่รอดของตน สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จึงมีแต่คนเก่งที่คอยแก่งแย่งตำแหน่ง (ฝ่ายบริหาร) แบ่งพรรคแบ่งพวก (ฝ่ายผู้สอน) และแก่งขันแย่งเกรดการเรียน (ฝ่ายผู้เรียน) ครั้น สถาบันการศึกษาจึงกลายเป็นแหล่งผลิต วัฒนธรรมเทียมเข้าสู่จิตใจคน กล่าวคือ วัฒนธรรมของการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นและการเอาวัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันแทนการมีน้ำใจโอบอ้อมอารีช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน

3. แล้วเราจะเดินไปทางไหน

ทางเดินที่น่าพัฒนาไปสู่ วัฒนธรรมแท้ ก็คือ การจัดการศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งต้องพิจารณาที่หลักสูตรให้ลึกลงไปสู่เป้าหมาย ที่หลักสูตรได้วางไว้ว่า

‘...เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน..’

นั่นคือ สถาบันการศึกษาต้อง สอนคนให้เป็นมนุษย์ มุ่งให้นักเรียนได้รักการศึกษาย่างแท้จริง นักเรียนเก่งได้มีโอกาสได้เรียนเร็วกว่านักเรียนอ่อนแต่นักเรียนเก่งไม่ใช่เพศฆมาตฆ่าคนเรียนอ่อนโดยมีส่วนร่วมในการให้คนเรียนอ่อนถูกรีดไต่ แต่นักเรียนเก่งคือ เพื่อผู้ร่วมสถาบัน เพื่อนผู้ร่วมทุกข์สุขของนักเรียนอ่อน เขาคือครูผู้ใกล้ชิดที่คอยติวเข้มให้คนเรียนอ่อนสถาบันการศึกษาต้องคอยปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้ ให้ปรากฏในจิตใจของนักเรียนนักศึกษาทุกคน เพื่อสร้างระบบการศึกษาเพื่อชีวิต การศึกษาเพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้เขียนมั่นใจว่า คุณธรรมและวัฒนธรรมที่สถาบันการศึกษาต่างๆ ปลูกฝังยังซึมซับในหัวใจของนักเรียน นักศึกษานั้น มันหยั่งรากลึกลงได้มากพอที่จะฝังอยู่ในจิตใจตลอดไป จนจบการศึกษาและก้าวไปสู่สังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน นั่นคือ ความเข้าใจและพึ่งพาอาศัยกัน

สถาบันการศึกษาจะต้องไม่พิจารณาโทษนักเรียนที่เรียนอ่อนให้ออก เพราะเกรดไม่ถึงเป้าหมาย จะไม่พิจารณาโทษเด็กที่ประพฤติผิด โดยการไล่ออกจากสถาบันแคบๆ ให้ไปเป็นตัวปัญหาของสังคมกว้างใหญ่ แต่สถาบันการศึกษาจะต้องร่วมมือกับ จิตแพทย์สังฆลิกถึงสภาพจิตของผู้กระทำผิด ต้องพัฒนาจิตใจของบุคคลเหล่านั้น แม้ว่าเขาเหล่านั้นจะต้องใช้เวลานานในการเรียนรู้ การศึกษาเล่าเรียนจนกว่าจะจบออกไปจากสถาบัน รัฐและสถานศึกษาก็ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้เรียนพร้อมๆ กับร่วมกันพัฒนาจิตเขาไปด้วย เพื่อนำเขาไป สู่โลกที่ดีกว่า การคัดชื่อเขาออกไปเผชิญชะตากรรมสังคมภายนอกที่กว้างใหญ่ จะทำให้เขามีสภาพจิตที่เลวร้ายกว่าเดิม เราคงไม่ลืมว่า

‘...คนคือผู้ที่ไหนก็ดี คนเลวนั้น อยู่ที่ไหนก็มักจะทำให้สังคมรอบข้างพลอยเดือดร้อนไปด้วย...’

และอย่าลืมว่า สถาบันการศึกษานั้นรัฐตั้งขึ้นเพื่อให้สอนคนให้คนเป็นคนดี รัฐมีแนวคิดในการที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตให้ทำประโยชน์ต่อสังคม โดยให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของพลเมืองดังนี้คือ

1. เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ
2. เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ
3. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ผู้เขียนขอถามว่า ‘ถ้าสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่เลือกสอนแต่คนเก่ง คนดี แล้วคัดคนที่เรียนอ่อนคนมีความประพฤติไม่ดีออก โดยไม่ยอมสอนคนเหล่านั้น ให้เก่ง ให้ดีขึ้นกว่าเดิมแล้ว คนลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะเกิดขึ้นกับสังคมในอนาคตได้หรือครับ’

4. ความจริงที่เป็นจริง

นอกจากสถาบันการศึกษาจะมีหน้าที่สอนคนให้เป็นมนุษย์แล้ว สถาบันการศึกษาจะต้องไวต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อสังคมเปลี่ยนไป สิ่งต่างๆ ในสังคมก็เปลี่ยนตาม แต่เนื้อหาในหลักสูตรที่ครูนำมาสอนเด็กยังคงสภาพเดิม คือ เก้าและไม่ทันกาลปวยการที่เราจะพูดว่า สอนคนให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ในเมื่อเนื้อหาที่ครูนำมาสอนยังสอนของเก่าๆ ที่เราล้มเหลวทางความคิดมาแล้ว จนต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรครั้งแล้วครั้งเล่า อาทิเช่น คณิตศาสตร์ในความเป็นจริงเราสอนโจทย์ปัญหาแค่ให้รู้ว่า

‘ถ้ามีมะม่วง 150 ผล ขายไปผลละ 1 บาท จะได้เงินกี่บาท’

ทั้งที่ความจริงเปลี่ยนไปแล้ว มะม่วงผลละ 1 บาทนั้นเป็นเพียงความคิดของชาวสวนที่จะนำมาขายเท่านั้น แต่ความจริงก่อนที่สินค้าจะถึงตลาด จะมีแม่ค้าคนกลางเขาคอยดักซื้อสินค้าระหว่างทาง และนำไปขายได้ราคาดีกว่าผู้ผลิตเสียอีก แต่ในหลักสูตรของเราไม่เคยสอนเรื่องนี้ ไม่เคยสอนชีวิตของการเป็นแม่ค้าคนกลาง ไม่เคยฝึกนักเรียนในเรื่องนี้ การค้าระหว่างประเทศของเราจึงพ่ายแพ้และขาดดุลย์เสมอมา เราเป็นประเทศผู้ผลิต ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศคนกลาง แต่ทว่าความก้าวหน้าในเชิงการค้าเรารู้สิงคโปร์ไม่ได้ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ปักษ์ใต้บ้านเราอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่คนปักษ์ใต้ไม่พัฒนาด้านความคิดค้าขาย ชาวสวนยางจึงถูกกดราคาขายยางเสมอมา เหมือนกับราคาปาล์ม ราคากาแฟ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ปักษ์ใต้กำลังถูกกว้านซื้อที่ดิน แต่นายหน้าซื้อขายเดินทางมาจากบ้านอื่นภาคอื่นทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

ผู้เขียนเห็นว่าเราน่าจะกลับมาทบทวนศึกษาดูถึงเนื้อหาสาระของบทเรียนที่เรากำลังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในสถานศึกษาว่า นำเนื้อหาสาระมาสอนได้ตรงเป้าหมายกับความต้องการของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด สอนแล้วผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ได้จริงหรือไม่ หรือมันเป็นเพียงความฝันที่เกินจริงอยู่อีก

5. บทสรุปที่คอยการสรุป

โรงเรียน คือ สถาบันที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์ชีวิตจำลองแบบมาสอนให้นักเรียนเรียนรู้อย่างแท้จริง อย่างมีจุดมุ่งหมาย เรียนรู้เรื่องนี้เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะนำไปเรียนรู้เรื่องอื่นต่อไป ชาตรี สำราญ (2535:34) กล่าวว่า

‘...สอนวิธีการเรียนรู้ให้นักเรียนไปหาความรู้ต่อไป...’

โลกปัจจุบันนี้เป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร อัลวิน ทอฟฟเลอร์ (2535:62) กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า ‘โลกปัจจุบันนี้ต้องอาศัยข้อมูล สารสนเทศ วิทยาการ และสิ่งกลงไป คือ ความรู้ ความรู้นั้นสามารถให้ทดแทนความมั่งคั่งต่างๆ ได้ ความรู้เป็นสิ่งที่มิแล้วใช้แล้ว ก็ไม่มีวันหมดไปได้’ เพราะฉะนั้น ครูจะสอนให้นักเรียนรู้แต่ เนื้อหาสาระ จากตำราแบบเรียนเล่มเดียวไม่ได้ นักเรียนต้องรู้รอบ เพื่อที่จะเป็นผู้รอบรู้ ต้องรู้ข้อมูลข่าวสารรอบด้าน ขอบเก็บสิ่งที่เรียนรู้ มาค้น จำแนก แล้วสรุป เป็นมโนทัศน์ สร้างความสัมพันธ์ จากเรื่องราว ที่สรุปได้หลายๆ เรื่องมาผูก เป็นกฎเกณฑ์และนำไปใช้แก้ปัญหา ปัญหาต่างๆ ครูจะต้องให้เด็กช่วยกันเสนอเพื่อนำมาคิด ปัญหาต้องเป็นปัญหาที่แท้จริง แก้ได้จริง เป็นเรื่องราวจากตัวเด็ก สังคมที่เด็กฯ พบเห็นอยู่เสมอ

การปะทะสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนที่จำลองมาจากชีวิตจริง นำสิ่งที่มีอยู่มาเรียนรู้ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาในอนาคตของเด็กได้

การสอนคนให้คิดเป็น ต้องฝึกให้คิดเป็นกระบวนการ การจะให้คนแก้ปัญหาเป็น ต้องฝึกให้คนอาศัยข้อมูลมาสรุปเป็นกฎเกณฑ์บ่อยๆ แล้วนำกฎเกณฑ์นั้นไปปฏิบัติประยุกต์แก้ปัญหาได้ นั่นคือ ต้องอาศัยกระบวนการ เราสอนให้เด็กใช้ ทักษะกระบวนการ กันแล้วหรือ ยังลองถามตัวเองสิครับ แล้วท่านจะได้บทสรุปด้วยตัวของท่านเอง

บรรณานุกรม

ก่อ สวัสดิพานิชย์. 'หลักสูตรการประถมศึกษากับขอบฟ้าใหม่ของเมืองไทย' ใน รายงาน
การสัมมนาระดับชาติเรื่องหลักสูตรประถมศึกษา. หน้า 7-10.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.

ชาติรี สำราญ. สอนให้คิด คิดให้สอน. ยะลา : เสริมการพิมพ์, 2534.

บันลือ พฤษจันทร์. ยุทธศาสตร์การสอนตามแนวหลักสูตรใหม่. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

อัครวิไล ทอฟูเลอว์. อำนาจใหม่. แปลโดย ชุนทอง ลอเสรีวานิช กรุงเทพฯ :
รุ่งแสงการพิมพ์, 2535.

